

Nr 208.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av mellan Sverige och Ungern träffad uppgörelse rörande ersättning för svenska privata ekonomiska intressen; given Stockholms slott den 13 april 1951.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Bilaga A.

(Översättning.)

Abkommen

**zwischen dem Königreich Schweden
und der Ungarischen Volksrepublik be-
treffend die Abgeltung der schwedi-
schen Interessen in Ungarn.**

Die Regierung des Königreichs Schweden und die Regierung der Ungarischen Volksrepublik haben,

vom Wunsche geleitet, endgültig alle zwischen den beiden Ländern noch schwebenden wirtschaftlichen Fragen der Vergangenheit zu regeln — auch mit Rücksicht auf den Briefwechsel vom 26. Juli 1946 betreffend die Anerkennung schwedischer Forderungen gegenüber ungarischen Schuldnern —, folgendes vereinbart:

Artikel 1.

Die Ungarische Regierung leistet der Schwedischen Regierung

1. als Globalentschädigung für alle schwedischen Vermögenswerte, Rechte und Interessen, die durch eine ungarische Verstaatlichung oder durch eine andere Massnahme, die mit den strukturellen Wandlungen der ungarischen Volkswirtschaft in Verbindung steht, betroffen worden sind;

alle Forderungen, welche einem schwedischen Gläubiger gegen einen Schuldner zustehen, der in Ungarn verstaatlicht wurde oder dessen Vermögen von Massnahmen, die mit den strukturellen Wandlungen der ungarischen Volkswirtschaft in Verbindung stehen, betroffen worden ist, mit Ausnahme der aus Warenlieferungen entstandenen Forderungen, des weiteren

2. als Globalabfindung bestimmt

Överenskommelse

**mellan Konungariket Sverige och
Ungerska Folkrepubliken beträffande
ersättning för de svenska intressena
i Ungern.**

Konungariket Sveriges och Ungerska Folkrepublikens regeringar ha med önskan att slutgiltigt reglera alla mellan de båda länderna ännu oavgjorda ekonomiska frågor från äldre tid — varvid hänsyn även tagits till skriftväxlingen den 26 juli 1946 beträffande erkännande av svenska fordringar hos ungerska gäldenärer — överenskommit följande:

Artikel 1.

Ungerska regeringen erlägger till svenska regeringen

1. såsom globalskadeersättning för alla svenska förmögenhetsvärden, rättigheter och intressen, vilka drabbats av förstatligande i Ungern eller någon annan åtgärd, som sammanhängar med de strukturella förändringarna i det ungerska folkhushållet;

alla fordringar, som tillkomma någon svensk borgenär gentemot en gäldenär, som förstatligats i Ungern eller vars förmögenhet drabbats av åtgärder, som sammanhänga med de strukturella förändringarna i det ungerska folkhushållet, med undantag för fordringar till följd av varuleveranser; vidare

2. såsom globalgottgörelse att användas

a) zum Rückkauf aller in Wertpapieren verkörpertten ungarischen Schuldverpflichtungen, die in schwedischem Eigentum stehen und

b) zur endgültigen Abgeltung aller in Wertpapieren nicht verkörpertten, schwedischen Gläubigern gegenüber bestehenden ungarischen Schulden finanziellen Charakters

die in den, integrierende Bestandteile des Abkommens bildenden Protokollen Nr. 1, 2 und 3 vorgesehenen Zahlungen.

Artikel 2.

Als schwedische Vermögenswerte, Rechte, Interessen und Forderungen im Sinne von Artikel 1 werden Vermögenswerte, Rechte, Interessen und Forderungen betrachtet, die natürlichen Personen schwedischer Staatsangehörigkeit und juristischen Personen oder Handelsgesellschaften mit Sitz in Schweden oder mit überwiegend schwedischem Interesse gehören.

Artikel 3.

Die Schwedische Regierung verpflichtet sich vom Tage der Unterzeichnung dieses Abkommens an, und solange die Ungarische Regierung ihren aus demselben herrührenden Verpflichtungen nachkommt, die Ansprüche, welche durch dieses Abkommen geregelt worden sind, nicht zu unterstützen.

Die Schwedische Regierung garantiert, dass nach voller Bezahlung der Globalentschädigung bzw. Globalabfindung laut Artikel 1 weder die Ungarische Regierung, noch andere ungarische natürliche oder juristische Personen und Handelsgesellschaften eine weitere Zahlung, unter welchem Rechtstitel es auch sei, für die in Artikel 1, Ziffer 1 und 2 angegebenen Ansprüche zu leisten haben.

Falls während der Dauer des Abkommens eventuelle Ansprüche, für welche laut Absatz 2 dieses Artikels die Garantie der Schwedischen Regierung Gültigkeit hat, dennoch rechtskräftig durchgesetzt werden sollten,

a) för återköp av alla i värdepapper föreliggande ungerska skuldförbindelser i svensk ägo och

b) som slutlig likvid för alla ungerska skulder av finansiell art, vilka tillkomma svenska borgenärer och som föreligga i annan form än som värdepapper,

de betalningar, vilka äro fastställda i protokoll 1, 2 och 3, som utgöra integrerande beståndsdelar av denna överenskommelse.

Artikel 2.

Såsom svenska förmögenhetsvärden, rättigheter, intressen och fordringar enligt artikel 1 anses förmögenhetsvärden, rättigheter, intressen och fordringar, vilka tillhöra fysiska personer med svenskt medborgarskap och juridiska personer eller handelsbolag med säte i Sverige eller med övervägande svenskt intresse.

Artikel 3.

Svenska regeringen förbinder sig att, från och med dagen för undertecknandet av denna överenskommelse och så länge ungerska regeringen iakttagit sina därav härflytande förpliktelser, icke understödja de anspråk, vilka reglerats genom denna överenskommelse.

Svenska regeringen garanterar, att sedan globalskadeersättningen respektive globalgottgörelsen enligt artikel 1 till fullo betalats, varken ungerska regeringen eller andra ungerska fysiska eller juridiska personer och handelsbolag på vilken rättsgrund det vara må skola hava att erlägga någon ytterligare betalning för de i artikel 1, mom. 1 och 2, angivna anspråken.

Om under överenskommelsens giltighetstid eventuella anspråk, för vilka enligt andra stycket av denna artikel svenska regeringens garanti gäller, likväl skulle bliva med rättslig verkan genomförda är ungerska rege-

so ist die Ungarische Regierung berechtigt die für Ungarn daraus entstandenen Schäden zu Lasten der laut Protokollen Nr. 1, 2 und 3 zu zahlenden entsprechenden letzten Zahlungsraten der Schwedischen Regierung gegenüber zu verrechnen.

Vom Tage der Unterzeichnung dieses Abkommens an betrachtet die Ungarische Regierung alle vor der Unterzeichnung des Abkommen aus öffentlichem Recht entstandenen Ansprüche, die auf den in Artikel 1 erwähnten schwedischen Vermögenswerten, Rechten, Interessen und Forderungen lasten und für welche schwedische Interessenten, die auf Grund des vorliegenden Abkommens entschädigt worden sind, haften, als endgültig geregelt.

Gegen Bezahlung der vorgesehenen Globalentschädigung und Globalabfindung wird die Schwedische Regierung der Ungarischen Regierung alle noch in schwedischen Händen befindlichen Beweisdokumente, Titel und Wertpapiere gemäss Vereinbarung laut Protokollen Nr. 1, 2 und 3 übergeben, die sich auf die in Artikel 1, Ziffer 1 und 2 aufgezählten schwedischen Vermögenswerte, Rechte, Interessen und Forderungen beziehen.

Artikel 4.

Die Verpflichtungen der ehemaligen schwedischen Eigentümer von Unternehmen oder Grundstücken in Ungarn, die in Ungarn verstaatlicht oder durch eine beschränkende Massnahme ähnlicher Art betroffen wurden, werden mit dem Tage der Unterzeichnung dieses Abkommens — insofern diese auf den erwähnten Unternehmen oder Grundstücken lasten und in den Geschäftsbüchern oder Grundbüchern eingetragen sind — suspendiert und nach voller Bezahlung der in Artikel 1 bestimmten Globalentschädigung werden die Eigentümer von den erwähnten Verpflichtungen endgültig befreit. Dies be-

ringen berättigad att gentemot svenska regeringen avräkna de därigenom för Ungern uppkomna skadorna från de sista betalningsraterna som enligt protokollen 1, 2 och 3 skola erläggas.

Från och med dagen för undertecknandet av denna överenskommelse betraktar ungerska regeringen såsom slutgiltigt reglerade alla före överenskommelsens undertecknande på offentlig rätt grundade anspråk, som belasta de i artikel 1 omnämnda svenska förmögenhetsvärdena, rättigheterna, intressena och fordringarna, och för vilka svenska intressenter häfta, vilka gottgjorts på grund av förevarande överenskommelse.

Mot betalning av den stadgade globalskadeersättningen och globalgottgörelsen, skall svenska regeringen enligt överenskommelse jämlikt protokollen 1, 2 och 3 till ungerska regeringen överlämna alla urkunder, fordringsbevis och värdepapper ännu i svensk ägo, vilka hänföra sig till de i artikel 1, mom. 1 och 2, uppräknade svenska förmögenhetsvärdena, rättigheterna, intressena och fordringarna.

Artikel 4.

De förpliktelser, som åvilat tidigare svenska ägare av företag eller fastigheter i Ungern, vilka förstatligats i Ungern eller som drabbats av någon inskränkande åtgärd av liknande slag, suspenderas — såvitt de belasta de nämnda företagen eller fastigheterna och äro införda i handelsböckerna eller fastighetsböckerna — från och med dagen för undertecknandet av denna överenskommelse. Sedan hela den i artikel 1 fastställda globalskadeersättningen betalats, befrias ägarna slutgiltigt från nämnda förpliktelser. Detta gäller även i tillämpliga delar för panträtter, som belasta dylika företag och fastigheter.

zieht sich sinngemäss auch auf an solchen Unternehmen oder Grundstücken bestehende Pfandrechte.

Artikel 5.

Die Globalentschädigung bzw. Globalabfindung gemäss Artikel 1, Ziffer 1 und 2 wird entsprechend dem von der Schwedischen Regierung aufzustellenden Verteilungsplan verteilt, ohne dass durch die Art und Weise der Verteilung gegenüber den schwedischen Interessenten irgendeine Haftung der Ungarischen Volksrepublik begründet würde.

Artikel 6.

Die Bezahlung der in Artikel 1 vorgesehenen Globalentschädigung bzw. Globalabfindung erfolgt im Wege von Abzweigungen aus den Exporterlösen (Nebenkosten inbegriffen) der ungarischen Ausfuhr nach Schweden.

Die Modalitäten für die Zahlungen werden in den beigelegten Protokollen über

1. die Abgeltung der schwedischen Forderungen finanziellen Charakters,

2. die Entschädigung für die Vermögenswerte, Rechte, Interessen und Forderungen der Svenska Tändsticks Aktiebolaget,

3. die Entschädigung für die unter 1 und 2 nicht aufgeführten schwedischen Vermögenswerte, Rechte, Interessen und Forderungen festgelegt.

Diese Protokolle enthalten die näheren Bestimmungen über die Zahlungstermine, die an den Zahlungsterminen fälligen Zahlungsraten, sowie die Prozentsätze, nach welchen die Abzweigungen aus den Exporterlösen zur Sicherstellung der vorgesehenen Zahlungen erfolgen.

Insoweit in den beigelegten Protokollen Zahlungen durch Abzweigungen vorgesehen sind, erfolgen diese in jedem Jahre nur bis zur Höhe der zur Zahlung fälligen Raten. Für diese Zahlungen wird jedoch eine während der Dauer des Abkommens fortlaufende Evidenz über diejenigen

Artikel 5.

Globalskadeersättningen respektive globalgottgörelsen enligt artikel 1, mom. 1 och 2, fördelas efter en plan, som upprättas av svenska regeringen, utan att genom sättet för fördelningens verkställande något som helst ansvar kan göras gällande för Ungerska Folkrepubliken gentemot de svenska intressenterna.

Artikel 6.

Betalningen av den i artikel 1 förutsedda globalskadeersättningen resp. globalgottgörelsen gäldas genom avsättningar från likviderna (bikostnader inbegripna) för ungersk export till Sverige.

Betalningsmodaliteterna fastställas i bilagda protokoll rörande

1. ersättning för de svenska fordringarna av finansiell art,

2. skadeersättning för Svenska Tändsticks Aktiebolagets förmögensvärden, rättigheter, intressen och fordringar,

3. skadeersättning för i 1 och 2 icke angivna svenska förmögensvärden, rättigheter, intressen och fordringar.

Dessa protokoll innehålla de närmare bestämmelserna angående betalningsterminerna, de vid betalningsterminerna förfallande raterna ävensom de procentsatser, enligt vilka avsättningarna från exportlikviderna skola verkställas för de fastställda betalningarnas säkerställande.

I den mån betalningar genom avsättningar äro fastställda i de bilagda protokollen, verkställas dessa under varje år endast intill det belopp, som motsvarar förfallande betalningsrater. En under avtalstiden fortlöpande bokföring skall dock föras rörande de belopp, som skulle ha

Summen geführt, welche sich bei Fortführung der Abzweigungen ergeben würden. Falls in einem oder mehreren Jahren die Abzweigungen zur Leistung der vorgesehenen Zahlungen nicht genügen, d. h. Defizite gegenüber dem Zahlungsplan entstehen sollten, ist die Ungarische Regierung bereit, die laut der erwähnten Evidenz erreichten Überschüsse, bis zur Höhe der Defizite, für die Ergänzung der aus den Abzweigungen resultierenden Summen aus eigenen Mitteln zuzuschüssen.

Der in diesem Abkommen festgelegte Zahlungsplan ist tatsächlich von einem entsprechenden ungarischen Export nach Schweden bedingt. Die Schwedische und Ungarische Regierungen sind bereit, unter Beachtung des für den Warenaustausch vorgesehenen Gleichgewichts, sowie unter Berücksichtigung der jeweiligen Versorgungslage Schwedens und Ungarns, die Ein- und Ausfuhr ungarischer Waren von und nach Schweden bzw. schwedischer Waren von und nach Ungarn mindestens in solcher Höhe zuzulassen, welche es ermöglicht zu den vereinbarten Abzweigungssätzen die Zahlungen zu leisten, sowie das Gleichgewicht des Zahlungsverkehrs unter Berücksichtigung der Zahlungen, die nicht mit dem Warenaustausch zusammenhängen, zu sichern.

In dem Falle, dass der jährliche Export Ungarns sich so gestalten sollte, dass die Abzweigungen für die Bezahlung der Jahresraten nicht genügen, soll auf Verlangen einer der vertragsschliessenden Parteien binnen einem Monate eine gemischte Kommission zusammentreten, um über eine entsprechende Abhilfe zu beraten und ihren Regierungen zweckmässige Massnahmen handelspolitischer Natur zu unterbreiten.

Falls in drei Jahresperioden während der Dauer des Abkommens die Abzweigungen zur vollen Begleichung der fälligen Zahlungsraten ungenügend sein sollten und auch die Über-

erhältits i händelse avsättningarna fortsatt. Ungerska regeringen är beredd att av egna medel tillskjuta motsvarande belopp för utökning av de genom avsättningarna erhållna medlen i händelse avsättningarna under ett eller flera år icke skulle förslå till de fastställda betalningarnas fullgörande, d. v. s. om en brist skulle uppstå i förhållande till betalningsplanen, till dess bristen utjämnats.

Den i denna överenskommelse fastställda betalningsplanen är de facto betingad av en däremot svarande ungersk export till Sverige. Svenska och ungerska regeringarna äro beredda att under beaktande av den för varuutbytet förutsedda jämvikten och med hänsynstagande till det rådande försörjningsläget i Sverige och Ungern medgiva import från Ungern resp. export till Sverige av ungerska varor ävensom export från Sverige resp. import till Ungern av svenska varor minst i sådan utsträckning att med de överenskomna procentsatserna betalningarnas verkställande möjliggöres och jämvikten i betalningstrafiken under hänsynstagande till de med varuutbytet icke sammanhängande betalningarna säkerställes.

För den händelse att Ungerns årliga export skulle komma att gestalta sig så att avsättningarna icke förslå till betalning av de årliga raterna, skall en blandad kommission på begäran av en av de fördragsslutande parterna sammanträda inom en månad för att överlägga om rättelse samt underställa sina regeringar ändamålsenliga förslag till åtgärder av handelspolitisk natur.

Därest under tre årsperioder under överenskommelsens giltighetstid avsättningarna icke skulle förslå till att helt gälda förfallande rater, och om tillskottsbeloppen icke heller skulle

schüsse für die sich ergebenden Fehlbeträge nicht genügen, soll auf Wunsch einer der vertragsschliessenden Parteien eine gemischte Kommission unverzüglich zusammentreten mit der Aufgabe, handelspolitische und auch solche andere Massnahmen auszuarbeiten, welche zur Wiederherstellung des Gleichgewichtes und Sicherung der künftigen Zahlungen geeignet sind.

Artikel 7.

Um der Schwedischen Regierung die Verteilung der Globalsumme gemäss Artikel 1 zu erleichtern, liefert ihr die Ungarische Regierung, auf Ersuchen, im Rahmen des Möglichen, alle Auskünfte und Unterlagen, welche es den zuständigen schwedischen Behörden erlauben, die seitens der zu entschädigenden schwedischen Interessenten gestellten Begehren zu überprüfen.

Artikel 8.

Swedische Ansprüche, die aus gesetzlichen oder anderen ungarischen Massnahmen nach der Unterzeichnung des vorliegenden Abkommens entstehen werden durch seine Bestimmungen nicht berührt.

Artikel 9.

Dieses Abkommen soll ratifiziert werden und die Ratifikationsinstrumente sollen sobald als möglich in Budapest ausgetauscht werden. Es tritt mit dem Tage des Austausches der Ratifikationsinstrumente in Kraft. Es wird jedoch mit dem Tage der Unterzeichnung vorläufig angewandt.

Ausgefertigt in Budapest, in zwei Exemplaren, am 31. März 1951.

In Namen der Königl.
Schwedischen Regierung:

Sven Allard

In Namen der Regierung der Ungarischen Volksrepublik:

Antos István

förlå till att täcka de uppkomna bristerna, skall på begäran av en av de fördragsslutande parterna en blandad kommission ofördröjligen sammanträda med uppgift att utarbeta förslag till handelspolitiska såväl som andra åtgärder, ägnade att återställa jämvikten och säkerställa framtida betalningar.

Artikel 7.

För att underlätta för svenska regeringen att fördela globalsumman enligt artikel 1, tillhandahåller ungerska regeringen på begäran så långt möjligt alla de upplysningar och dokument, som kunna tillåta de behöriga svenska myndigheterna att granska de anspråk som framställts av svenska intressenter, vilka kunna ifrågakomma till skadeståndsansättning.

Artikel 8.

Svenska anspråk, vilka uppstå genom lagstiftnings- eller andra ungerska åtgärder efter denna överenskommelses undertecknande, berörs icke av dessa bestämmelser.

Artikel 9.

Denna överenskommelse skall ratificeras, och ratifikationsinstrumenten skola snarast möjligt utväxlas i Budapest. Den träder i kraft dagen för utväxlingen av ratifikationsinstrumenten. Den skall dock tills vidare tillämpas från och med dagen för undertecknandet.

Utfärdad i Budapest, i två exemplar, den 31 mars 1951.

För Konungariket Sveriges
Regering:

Sven Allard

För Ungerska Folkrepublikens
Regering:

István Antos

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 april
1951.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden
MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON,
STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NYGREN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen
för finansdepartementet, statsrådet Sköld, följande:

Ungern har sist av de östeuropeiska staterna genomfört en omfattande
nationalisering av enskild egendom. Genom lagstiftning, vilken daterar sig
från årsskiftet 1949/50, införde ungerska regeringen bestämmelser om na-
tionalisering motsvarande dem, som genomförts i Polen redan den 3 ja-
nuari 1946, i Bulgarien den 15 april 1948, i Tjeckoslovakien den 28 april
samt den 5 och 6 maj 1948 och i Rumänien den 11 juni samma år. Utveck-
lingen i Ungern mot ett omfattande förstatligande av privat egendom har
sålunda fortgått långsammare än i nyssnämnda stater. Nationaliseringen
började dock omedelbart efter krigets upphörande. Den första etappen på
vägen karakteriseras av agrarreformen den 15 mars 1945, som genomförde
en uppdelning av storgodsens jord bland bönderna. Härpå följde lagen den
20 december 1945, varigenom kolgruvorna exproprierades, förordningarna
den 14 och 28 november 1946, genom vilka de mest betydande elektricitets-
verken och den tunga industriens huvudanläggningar nationaliserades och
slutligen lagen den 11 maj 1948, vilken förklarade såsom statsegendom alla
företag, vilka sysselsatte mer än hundra arbetare eller anställda, såvida ej
företagens aktiemajoritet befann sig å utländska händer. Först omkring
halvtannat år senare tog ungerska regeringen steget fullt ut och förstat-
ligade genom en lag den 28 december 1949 med få undantag de ännu i
privatdrift arbetande företagen av någon storleksordning, utan att hänsyn
togs till förekomsten av utländska intressen i desamma.

Av det föregående framgår, att den ungerska ekonomin helt omgestaltats
under loppet av en femårsperiod. Vid dess slut kan planhushållningen anses
ha fullständigt genomförts. Produktionen och distributionen av konsum-
tionsmedlen ha liksom kreditväsendet förstatligats, och balansen mellan
tillgång och efterfrågan är ersatt med en dirigerad produktion och konsum-
tion. Dessa radikala förändringar i landets ekonomiska struktur böra ses
mot bakgrunden av de politiska omvälvningar, för vilka Ungern under se-
naste tid varit utsatt: ockuperat av tyskarna blev landet tömt på sina eko-

nomiska tillgångar för att därefter tjäna som bas för militära operationer av stor räckvidd, vilka direkt eller indirekt medförde en omfattande förödelse. Slutligen hade landet att utstå en tids ockupation av sovjetstyrkor.

Sveriges intressen i Ungern hade före årsskiftet 1949/50 endast i ringa omfattning drabbats av den ungerska nationaliseringslagstiftningen. Härav följer likväl icke att de svenska intressena lämnats oantastade. De ungerska myndigheterna hade i själva verket länge sökt att med indirekta medel åstadkomma samma resultat som förstatligandet skulle ha medfört. Genom fiskala åtgärder och administrativa anordningar av växlande beskaffenhet sökte man undergräva företagens bärighet, så att staten skulle bli i tillfälle (t. ex. för en utebliven skattelikvid) att övertaga desamma.

Redan under handelsförhandlingarna i Stockholm hösten 1948 påtalades från svenskt håll dessa mått och steg, och vid de några månader senare följande förhandlingarna i Budapest togs frågan upp i hela dess vidd. Från svensk sida framhölls, att det vore svenska regeringens ståndpunkt att söka bevara utposterna för svensk företagsamhet, som kostat stora ansträngningar att bygga upp och som genom sina insatser icke minst på det tekniska området spelat en betydande roll även för näringslivet i det land, vari de grundats och utövade sin verksamhet. Förhandlarna sökte i enlighet härmed erhålla generella garantier för de svenska företagens fortsatta verksamhet. Något ungerskt åtagande som tillmötesgick de svenska kraven kunde likväl trots energiska försök icke erhållas. Emellertid inflöt i avtalet en deklaration, vari de svenska synpunkterna underströkos, varjämte i samband med undertecknandet, den 19 januari 1949, en muntlig förklaring avgavs, vilken gick ut på, att de svenska myndigheternas licensgivning i kraft av gällande varuuthytesavtal måste komma att bli beroende av behandlingen av svenska företag i Ungern.

I samband med nyssnämnda avtal undertecknades ett protokoll rörande sättet för beräkning av den ersättning, som sedermera skulle komma att utgå till svenska medborgare, vilka drabbats av nämnda ungerska lagstiftning rörande agrarreformen. Protokollet kom att i huvudsak läggas till grund för den ersättning, som enligt det nyss avslutade avtalet skall utgå till svenska medborgare, vilkas egendom förstatligats i samband med jordreformen.

Under förhandlingarna i Budapest i slutet av 1949 återkom man å svensk sida till frågan om generella garantier för de svenska företagen, och liksom tidigare mötte man ett deciderat motstånd. Det framhölls, att man å ungersk sida icke på förhand kunde förbinda sig att underlåta vidtaga åtgärder, som kunde komma att föranledas av den fortskridande socialiseringen av näringslivet i Ungern. I samband med undertecknandet av de handels- och finansöverenskommelser, vari förhandlingarna utmynnade, upprepades från svensk sida den deklaration, som avgivits i början av året och som varnade de ungerska myndigheterna för att, därest åtgärder vidtoges, som komme att omöjliggöra de svenska företagens verksamhet i hittillsvarande omfattning, svenska regeringen skulle taga sin licenspolitik under omprövning.

Sistnämnda avtal kommo emellertid av tekniska skäl icke att sättas i kraft vid undertecknandet.

Strax efter förhandlingarnas avslutande genomförde ungerska regeringen den 28 december 1949, såsom förut nämnts, en omfattande nationaliseringslagstiftning. Redan följande dag instruerades beskickningen i Budapest att till ungerska regeringen framföra, att svenska regeringen ansåge de vidtagna nationaliseringsåtgärderna helt stridande mot de förutsättningar, varunder de nyligen ingångna överenskommelserna slutits. I detta sammanhang erinrades om innehållet i den förut nämnda deklarationen. Med hänsyn till de ungerska åtgärderna måste, förklarades det, svenska regeringen ompröva sin licenspolitik och såge sig icke i stånd att låta de vid förhandlingarna uppgjorda kontingentlistorna träda i kraft. Slutligen förklarades, att svenska regeringen påyrkade prompt, effektiv och adekvat ersättning för de av nationaliseringen drabbade intressena.

Ungerska regeringen svarade omedelbart, att nationaliseringslagen förutsåg ersättning för de förststatligade intressena och inbjöd till förhandlingar i ämnet. Efter en långt utdragen skriftväxling, som hade till syfte att klargöra de ömsesidiga positionerna, inleddes förhandlingar den 3 maj 1950, vilka med vissa avbrott fortsatte till den 7 april 1951, då överenskommelsen undertecknades. Av tekniska skäl dagtecknades avtalet på ungersk begäran den 31 mars 1951. Handeln hade då legat nere mellan de båda länderna alltsedan tidpunkten för de ungerska nationaliseringsåtgärderna.

Såsom av denna redogörelse framgår hade så gott som samtliga företag, vilken egendom nationaliserats, redan tidigare drabbats av tvångsåtgärder av skiftande beskaffenhet och därför haft anledning att före upptagandet av 1950 års förhandlingar dryfta sina angelägenheter med vederbörande svenska myndigheter. Under diskussionernas gång uppehölls vidare en nära kontakt med såväl större som mindre intressenter. Bägge dessa kategorier voro för övrigt representerade inom förhandlingsdelegationen. Fordringsägare, som hittills ej anmält sina krav, uppmanades genom offentliga kungörelser att giva tillkänna sina anspråk. Man torde under dessa omständigheter vara berättigad antaga, att alla fordringar av någon betydelse varit kända vid sådan tidpunkt, att hänsyn kunnat tagas till desamma under förhandlingarnas gång.

De problem förhandlingarna hade att lösa rörde i första hand metoden för beräkning av ersättningen och i andra hand sättet för ersättningens utbetalning till fordringsägarna, vilket sistnämnda spørsmål huvudsakligen är en fråga om transferering. För lösningen av båda dessa frågor sökte ombuden finna ledning i de erfarenheter, som samlats under tidigare förhandlingar om avtal av nu föreliggande typ. En redogörelse för dessa problem återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition nr 187 den 3 mars 1950 angående mellan Sverige och Polen träffade uppgörelser rörande ersättning för vissa svenska privata intressen, m. m. I väsentliga delar ha de frågor som uppställt sig vid förhandlingarna i Budapest varit av samma slag. Detta gäller särskilt värderingssvårigheterna. I den mån dessa i förhandlingarna om

den ungerska uppgörelsen tett sig annorlunda, kommer redogörelse härför att lämnas i det följande i samband med varje särskild kategori av anspråk. Redan här torde emellertid uppmärksammas den skillnad som bestod däruti, att fordringsägarna gentemot Ungern voro betydligt fåtaligare. Det visade sig därför möjligt att basera uppgörelsen med Ungern på en individuell värdering av varje krav, och det globalbelopp som uppstått som resultat av förhandlingarna representerar i själva verket en addition av värderingarna av varje särskilt objekt. Genom anlitande av denna metod undviker man de svårigheter som följa av en senare fördelning av den genom förhandlingarna uppnådda summan. Varje fordringsägare har sålunda vid avtalets undertecknande kännedom om, vilket belopp han genom avtalets fullgörande kan beräknas erhålla.

I övrigt följer avtalskonstruktionen i allt väsentligt motsvarande överenskommelse med Polen. Liksom i det sistnämnda finnes sålunda en utfästelse från svensk sida att efter avtalets ikraftträdande ej stödja några anspråk som omfattas av överenskommelsen och en motsvarande garanti mot att ungerska regeringen skulle nödgas utgiva något belopp, utöver vad som stipuleras i avtalet till dem, som omfattas av detsamma.

Vad beträffar den andra huvudfrågan som uppställdes sig för de svenska ombuden, nämligen transfereringsfrågan, erinrades vid förhandlingarnas början om den kategoriska förpliktelse som innehålles i skriftväxlingen den 26 juli 1946 i samband med avslutandet av handelsförhandlingarna i Stockholm, och vari ungerska regeringen erkänner alla svenska fordringsanspråk mot ungerska gäldenärer — bland dem vissa specificerade — liksom ock alla svenska krav, vilka grunda sig på avtalet om tändsticksmonopolet. Från ungersk sida hävdades att åtagandet av 1946 icke innebar något löfte om transferering, och att eftersom det blivande avtalet givetvis måste gå ut på transferering av vissa belopp till fordringsägarna det icke billigtvis kunde krävas, att de summor om vilka man efter värdering komme till enighet skulle transfereras oavkortade utan endast till vissa såsom »skäliga» be-tecknade proportioner. Med dessa yrkanden avsåg man att med hänvisning till landets svåra ekonomiska läge och nationalförmögenhetens minskning genom krigshändelserna åvägbringa en ytterligare nedsättning av fordringsbeloppen. Det är skäl erinra om att samma argumentation mötte de svenska ombuden vid de förhandlingar med Polen, som ledde till ersättningsavtalet med detta land, och för vilka redogjorts i förenämnda proposition. Såsom vid sistnämnda förhandlingar gjordes gällande, framhölls under diskussionerna med Ungern, att dessa anspråk enligt svensk mening icke ägde betydelse för uppskattning av den egendom, som var i fråga.

Däremot stod det från början av förhandlingarna klart, att hänsyn till Ungerns beträngda ekonomiska läge måste tillmätas betydelse för utformningen av transfersystemet i det tilltänkta avtalet. Det hade i själva verket förutsatts redan vid förhandlingarnas inledande, att ersättningsbetalningarna icke skulle komma att erläggas annorledes än med hjälp av Ungerns intäkter av handelsutbytet med Sverige. Från svensk sida har det varit angeläget

fastslå att de ungerska betalningsförpliktelserna gentemot Sverige icke *juridiskt* äro beroende av någon ungersk export eller någon utförsel av viss omfattning till Sverige. Den rättsliga förpliktelsen består enligt den berörda utfästelsen den 26 juli 1946, varom en erinran intagits i ingressen till avtalet. Å andra sidan erkänner svenska regeringen uttryckligen, att betalningsplanen *faktiskt* är beroende av en »motsvarande ungersk export till Sverige».

Avtalets konstruktion innebär att ersättningsbetalningarna upp till en viss gräns komma att stå i direkt proportion till värdet av den ungerska exporten till Sverige. Då man måste räkna med att handeln mellan Ungern och Sverige så länge rådande ekonomiska och politiska förhållanden bestå, kommer att bibehålla sin nuvarande bilaterala struktur och då det vore orimligt antaga att Ungern skulle ha intresse av att exportera till Sverige utan att kunna använda de genom exporten förvärvade medlen för import, ligger det i sakens natur att även Sverige, för att avtalet skall kunna fungera, måste medgiva export till Ungern i en omfattning, som erfordras för att varuutbytet skall nå den förutsedda volymen.

Det nära samband, som sålunda finnes mellan ersättningsbetalningarnas fullgörande och handelsförbindelsernas utformning har ansetts motivera, att hithörande frågor även beröras i avtalet.

De båda regeringarna åtaga sig sålunda att lämna export- resp. importtillstånd för å ena sidan ungerska varuleveranser till Sverige i en sådan utsträckning att betalningsplanen kan genomföras och å andra sidan svenska varuleveranser till Ungern i en sådan utsträckning att balansen i fråga om betalningarna bevaras.

För att minska det prejudicerande inflytande som avtalet kommer att få vid utformningen av de framtida handelsförbindelserna mellan Sverige och Ungern ha de nämnda åtagandena gjorts beroende dels av det aktuella försörjningsläget i de båda länderna, dels av att den för varuutbytet förutsedda jämvikten — i fråga om varuleveransernas betydelse ur försörjningssynpunkt — bibehålles.

Genom dessa förbehåll torde de handelspolitiska återverkningarna av det föreliggande avtalet ha reducerats till ett minimum.

Det mest betydande svenska intresset i Ungern representerades av Svenska Tändsticks Aktiebolagets krav. Värdet härav beräknas av bolaget till omkring 100 miljoner kronor. Redan under förhandlingarna hösten 1949 förklarade sig dock bolaget med hänsyn till Ungerns svåra ekonomiska läge berett att avsevärt reducera sin skadeståndsfordran. Det slutliga krav, som bolagets representant framställde, uppgick till 30 miljoner kronor, betalbara under 10 år, eller alternativt 15 miljoner kronor under förutsättning av omedelbar kontant likvid. Trots dessa medgivanden ledde likväl förhandlingarna icke till annat resultat än en *modus vivendi*-överenskommelse, vilken stipulerade viss avbetalning under år 1950 å den kommande ersättningssumman, för vars fastställande vidare överläggningar skulle föras. Tändsticksbolaget var då ännu i besittning av sin egendom. När förhandlingarna återupptogs i maj 1950, hade situationen radikalt ändrats genom nationalise-

ringen av bolagets samtliga tillgångar, och modus vivendi-avtalet betraktades i anledning därav givetvis såsom förfallet. Det visade sig klart, att inga argument av juridisk natur skulle kunna överbrygga motsättningarna, och att endast utsikten till förmåner å det handelspolitiska området skulle kunna modifiera den ungerska ståndpunkten. I detta läge framfördes från ungerskt håll tanken på att låta en del av skadeståndet till Tändsticksbolaget utgå med en proportion av värdet å viss tilläggsexport från Ungern. Ett nytt element hade därmed införts i diskussionerna, vilka därefter i flera etapper slutligen förde till den överenskommelse, som nu undertecknats.

Förutom Tändsticksbolaget ha tre betydande svenska företag traditionellt haft intresse av den ungerska marknaden och ägde vid tidpunkten för nationaliseringen dotterföretag i Ungern. Dessa voro Svenska Ackumulator AB Jungner, AB Separator och Svenska AB Gasaccumulator. Dessa drabbades samtliga av förstatligande. För att uppnå en skälig värdering av dotterföretagen och de förluster som uppstått för respektive moderbolag genom nationaliseringen hade man enats om att använda de balansräkningar, som enligt särskilda lagbestämmelser upprättats i januari 1947 i samband med införande av den nya valutan forint. Det skulle emellertid enligt vad som jämväl överenskommits medgivas båda parterna att, därest skäl kunde förebringas, jämka både uppåt och nedåt å de i dessa räkningar upptagna värdena. De svenska förhandlarna ansågo självfallet, att ersättning borde utgå för de objekt, som avhänkts företagen och tillfallit ungerska staten såsom tillgångar. De svenska anspråken grundades på aktivsidan i vederbörande företags balans, medan motparten även ville taga passivsidan i betraktande och med utgångspunkt från densamma ifrågasatte vissa företags ekonomiska bärkraft och värde för respektive moderbolag. Skarpa meningsskiljaktigheter framträdde rörande spörsmålet om i vilken utsträckning skatter, som erlagts av företagen ägde konfiskatorisk karaktär, och på vad sätt hänsyn skulle tagas härtill vid ersättningens beräkning. Endast genom ömsesidiga medgivanden lyckades man slutligen nå fram till ett belopp, som kunnat accepteras.

De svenska anspråken omfattade vidare ersättning för exproprierad jordegendom (4 egendomar) samt för minoritetsaktieinnehav till ringa värde.

Beträffande ersättning för de förstatligade svenska lantegendomarna gjorde ungerska regeringen gällande, att någon rättslig förpliktelse till utgivande av skadestånd ej förelåg. Den ungerska förhandlingsdelegationen erinrade om att ungerska regeringen på sin tid trots upprepade framställningar till Nationernas Förbund vägrats ersättning för de ungerska medborgare, som berövats sin jord i Transsylvanien. För övrigt hade enligt ungerskt förmenande en senare tids historiska utveckling givit vid handen att det övervägande antalet stater, vilka genomfört jordreformer, därvid icke utbetalat någon ersättning. Från svensk sida bemöttes den ungerska uppfattningen, varjämte med stöd av lantbruksexpertis de svenska jordägarnas förluster genom nationaliseringen påvisades. Inga argument förmådde likväl rubba den ungerska principståndpunkten. Ungerska regeringen förklarade sig slut-

ligen villig att av billighetsskäl tillerkänna jordägarna en viss ersättning för deras genom nationaliseringen lidna förluster. Gottgörelsen, som beräknades med hänsynstagande till förut berörda protokoll, ansågs under omständigheterna kunna accepteras. De svenska myndigheterna kunde vid ställningstagande till denna punkt ej bortse från det förhållandet, att jordägarernas innehav i samtliga fall grundade sig på benefika förvärv, och att ägarerna genom födsel i Ungern eller giftermål med ungerska medborgare haft eller alltjämt ha en stark anknytning till Ungern. (För nationalisering av en jordegendom tillhörande Tändsticksbolaget har ersättning inräknats i det skadestånd, som tillerkänts detta företag.)

En sista kategori av svenska anspråk utgjordes av finansfordringar. Regleringen av dessa har varit föremål för förhandlingar alltsedan Ungern i samband med avslutandet av 1946 års svensk-ungerska handels- och betalningsavtal erkänt sin förpliktelse att på mest gynnad nations-basis betala dessa skulder. De avtal, som till följd av detta åtagande träffats mellan de båda regeringarna ha likväl endast partiellt reglerat frågan, och önskemål om dess definitiva ordnande har under dessa omständigheter vid olika tillfällen framförts från fordringsägarnas sida. Av fordringarna innehar Skandinaviska Banken AB omkring 90 %. Eftersom räntetjänsten å värdepapperen sedan början av 1930-talet varit högst oregelbunden, måste deras reella värde sättas avsevärt lägre än nominalvärdet. Den överenskommelse som nu träffats i denna fråga har möjliggjorts endast genom att Skandinaviska banken AB åtagit sig att bevilja Ungern vissa krediter. De närmare bestämmelserna härom regleras i särskilt avtal mellan Skandinaviska Banken AB och Ungerska Nationalbanken. Betalningskonstruktionen kan i stort sett anses innebära att huvudintressenten, Skandinaviska Banken AB, löser ut övriga svenska finansfordringsägare inom loppet av tre år och samtidigt får till stånd en konvertering av de förefintliga olika fordringsposterna till ett enhetligt lån. Det förtjänar framhållas, att ersättningsavtalet med Ungern på denna punkt företer ett framsteg i förhållande till tidigare överenskommelser av denna typ, som ingåtts av Sverige. De sistnämnda ha nämligen ej alls eller högst ofullständigt åvägabragt någon reglering av utestående finansfordringar.

Avtalskomplexet, som omfattar ett huvudavtal med därtill hörande skriftväxling samt tre till huvudavtalet såsom bilagor likaså med kompletterande skriftväxling fogade förtroliga protokoll, stipulerar ersättning för alla svenska krav, som uppstått genom den ungerska nationaliseringslagstiftningen eller genom åtgärder, som stå i sammanhang med omgestaltningen av den ungerska ekonomien, ävensom för alla fordringar, som kunna tillkomma svenska borgenärer gentemot gäldenärer, vilkas egendom förstatligats i Ungern eller vilkas förmögenhet drabbats av nyssnämnda åtgärder. Fordringar som uppstått på grund av varuleveranser omfattas likväl ej av överenskommelsen. Slutligen förpliktar sig ungerska regeringen att erlagga ett visst belopp för återköp av alla i svensk ägo befintliga ungerska finansskuldförbindelser i huvudsak av offentlig karaktär och i form av värdepapper.

Bestämmelserna rörande såväl ersättningens storlek som sättet för dess utbetalande angivas i de tre nämnda vid huvudavtalet såsom bilagor fogade protokollen. Huvudavtalet jämte protokollen, betecknade med litt. A—D, torde jämte texterna till tidigare nämnda skriftväxling få fogas till statsrådsprotokollet.¹

Fordringarna ha sammanförts i grupper på så sätt att Protokoll 1 omfattar finansfordringarna, Protokoll 2 Tändsticksbolagets krav och Protokoll 3 övriga intressenters krav, bland vilka de tre berörda företagens anspråk intaga främsta rummet. Innehållet i de tre protokollen är i korthet följande:

Enligt protokoll 1 återköper ungerska regeringen förenämnda värdepapper och fordringar för ett totalbelopp av 7 875 000 kronor, som erlägges i halvårsrater under loppet av tre år. De svenska intressenterna ha godkänt en fördelningsplan för beloppet.

Av protokoll 2 framgår att Tändsticksbolaget accepterat en ersättning uppgående till 15,6 milj. kr. att erläggas i princip under 13 år, d. v. s. 1,2 milj. kr. årligen genom viss avsättning från svenska likvider för export från Ungern inom ramen för gällande handelsavtal samt 6,4 milj. kr. under i princip 10 år genom avsättning från svenska likvider för ungersk tilläggs-export. Härtill kommer ett visst forinbelopp. Förutom det sistnämnda utgör alltså ersättningen till Tändsticksbolaget 22 milj. kr.

Enligt protokoll 3 fastställs ersättningen till 3,3 milj. kr. jämte ett mindre forinbelopp, allt att betalas i princip under tio år genom viss avsättning från svenska likvider för ungersk export inom ramen för gällande handelsavtal. Till denna grupp hör förutom de tre företagen även jordegendomsintressenterna samt minoritetsaktieägarna.

Såsom framgår av det föregående medför avtalets konstruktion, att de ungerska avbetalningarna kunna försenas om volymen av den ungerska exporten till Sverige icke skulle komma att motsvara förväntningarna.

Inalles har sålunda ungerska regeringen förbundit sig att på nämnda sätt och under angivna perioder utbetala 33,17 milj. kr. jämte vissa belopp i ungersk valuta.

Departementschefen.

Nationaliseringsåtgärderna i de till östblocket anslutna staterna ha i var och en av dessa drabbat betydande svenska intressen. Svenska regeringen har i den mån möjlighet därtill erbjudit sig sökt vinna ersättning för därvid uppkomna förluster genom särskilda avtal. Det nu framlagda avtalet med Ungern ansluter sig i fråga om konstruktionen nära till ersättningsöverenskommelsen med Polen den 16 november 1949. På grund av att föreliggande avtal omfattar ett färre antal fordringsägare har det varit möjligt att för varje anspråk nå en överenskommelse om värderingen, varigenom det slutligen uppnådda beloppet fått karaktären av en summering av de värden som åsatts varje krav. Därmed har vunnits fördelen att varje ford-

¹ Enbart huvudavtalet återges i propositionen.

ringsägare redan vid avtalets undertecknande känner till, vilket belopp han kan emotse såsom ersättning genom avtalets uppfyllelse. Det blir sålunda icke erforderligt att såsom efter motsvarande uppgörelse med Polen utse någon nämnd för fördelning av globalsumman.

Av särskilt intresse är att avtalet även omfattar en reglering av Ungerns finansskulder och på denna punkt innebär ett framsteg i förhållande till tidigare avtal av denna typ som ingåtts av Sverige. Överenskommelsen i denna del har möjliggjorts genom en kreditoperation, vartill medlen ställts till förfogande av Skandinaviska Banken AB.

De svårigheter, som varit förenade med uppgörelsen, sammanhånga med det förhållandet, att de svenska intressen i Ungern som drabbats av nationaliseringen ägde en betydande omfattning i förhållande till handelsutbytet mellan de båda länderna. Då ersättningsbetalningarna i avtal av denna typ pläga uppbringas av gäldenärstaten med hjälp av exporten till den stat, som företräder fordringsägarna, medför nyssnämnda förhållande givetvis ökade svårigheter för en uppgörelse. Endast genom ömsesidiga eftergifter har en överenskommelse kunnat uppnås. Angelägenheten av att förhjälpa de svenska fordringsägarna att återfå någon del av sina investeringar har synts motivera de medgivanden, som gjorts från svensk sida och vilka ligga på det handelspolitiska planet.

Samtliga fordringsägare av någon storleksordning ha godkänt avtalet i vad på dem ankommer. Uppfattningen har varit, att intet skulle vinnas genom att skjuta ersättningsfrågan på framtiden. Det förefaller också osannolikt, att någon fordringsägare genom individuella förhandlingar kunnat nå ett gynnsammare resultat. Det måste naturligtvis hälsas med tillfredsställelse, att dessa frågor som så länge väntat på en lösning omsider reglerats och därmed en lättnad kan väntas inträda i de handelspolitiska relationerna mellan Sverige och Ungern.

De till avtalet om ersättning för svenska privata ekonomiska intressen hörande förtroliga protokollen jämte skriftväxling synas lämpligen icke böra återgivas i propositionen utan torde genom avskrifter få delgivas riksdagens vederbörande utskott.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

godkänna ifrågavarande den 31 mars 1951 träffade uppgörelse rörande ersättning för svenska privata ekonomiska intressen i Ungern.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilagor till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Karl-Ingemar Edstrand.